

สะท้อนคิดจากการเป็นที่ปรึกษาคุณิพนธ์เรื่องบทบาทพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือยาว
จังหวัดพิจิตร

มัลลิกา ภูมะธณ¹, พระปลัดระพิน พุทธิสาร^{2*}, ดิเรก ด้วงลอย³

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์¹, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย²,
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์³

Reflection of Thinking from a Dissertation Advisor on the Role of Monks with
the Conservation of Long Boat Racing Tradition in Phichit Province

Mallika Phumathon¹, Phrapaladraphin Buddhissaro^{2*}, Direk Duangloy³

Faculty of Management Science, Nakhon Sawan Rajabhat University¹,

Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University²,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Sawan Campus³

Article Info

Vol. 1 No. 3 (Sep-Dec 2021)

Academic Article

Article History:

Received 12 Mar 2021;

Revised 21 Aug 2021;

Accepted 13 Sep 2021

คำสำคัญ:

บทบาทพระสงฆ์;

ประเพณีแข่งเรือยาว;

จังหวัดพิจิตร

Corresponding Author,

E-mail: Raphind

@yahoo.com*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงบทบาทพระสงฆ์กับการอนุรักษ์เรือยาวใน
เขตจังหวัดพิจิตร โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์ จากนั้น
ได้เขียนในรูปแบบความเรียงแล้วนำเสนอผลการศึกษา โดยพบว่า 1) ในเขต
จังหวัดพิจิตรยังมีบทบาทในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะการแข่งขันแข่งเรือ
ยาวที่มีพระสงฆ์เป็นผู้นำ มีวัดเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรม 2) รูปแบบหรือ
การส่งเสริมการอนุรักษ์เป็นไปในรูปแบบของการสนับสนุนทุน งบประมาณ
สถานที่และการจัดการแข่งขัน โดยมีเป้าหมายเป็นการเป็นรักษา อนุรักษ์ ให้คง
อยู่ เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของพื้นที่นั้น องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษาครั้งนี้
พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทต่อการอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือยาวในจังหวัดพิจิตร
ร่วมกับชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ ตั้งแต่อดีตเนื่องกระทั่งปัจจุบัน

Keywords:

Role of Monks;

Long Boat Racing Tradition;

Phichit Province

Abstract

This article aims to study the role of monks in the conservation of
long boats in Phichit Province. The study is conducted by
documents, research work, and interview, and then written in the
form of essay to present the results. From this study it is found that
1) in Phichit Province it has a role in the conservation of art and
culture, especially the long boat racing. This racing is led by a monk
and monastery as a center for activities. 2) The model or promotion
to conservation is performed by the model of fund, budget, place,

and competition with the goal of preserving the uniqueness and local identity. The new body of knowledge from this study is found that monks played a role in preserving the long boat racing tradition in Phichit Province with communities and government agencies from the past to the present.

บทนำ

บทความนี้เป็นการเขียนขึ้นจากการเป็นที่ปรึกษา ร่วม ด้วยการตรวจงานวิจัยของพระครูพิจิตรวรเวท ซึ่งเป็นนิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และทำวิจัยเรื่อง *บทบาทพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือยาว จังหวัดพิจิตร* การเขียนบทความนี้จึงจำแนกเป็น 2 ประเด็น คือ การติดตามพัฒนาการงานวิจัยในฐานะเป็นนิสิต และการศึกษาข้อมูลในฐานะเป็นองค์ความรู้ที่ต้องใช้ในการทำวิจัย ซึ่งผู้เขียนในฐานะเป็นที่ปรึกษาจึงนำมาเขียนเป็นการเรียนรู้ร่วมกับนิสิต เหมือนเป็นการสังเคราะห์องค์ความรู้ผ่านนิสิตอีกชั้นหนึ่ง โดยความคาดหวังที่จะได้เรียนรู้ร่วมกับนิสิตในการทำงานวิจัย และได้ศึกษาองค์ความรู้ที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะด้าน เฉพาะพื้นที่ของนิสิตเอง จากนั้น ได้สะท้อนคิดออกมาเป็นบทความเพื่อทำความเข้าใจข้อมูลเชิงพื้นที่ผ่านนิสิตผู้ทำวิจัยโดยตรงต่อกิจกรรมหรือประเพณีการแข่งขันเรือยาวที่นิสิตเป็นเจ้าของวัฒนธรรม โดยได้ร่วมสร้างสรรค์ พัฒนาและสืบทอดเอกลักษณ์ที่เป็นความโดดเด่นของจังหวัดพิจิตร โดยผู้เขียนเป็นผู้สะท้อนคิดร่วมกับนิสิตเจ้าของข้อมูลต่อพฤติกรรมเชิงสังคมหรือพฤติกรรมเชิงวัฒนธรรมทางสังคม รวมทั้งเป็นการสะท้อนวิถีแห่งท้องน้ำที่ว่าด้วยวิถีประเพณีการแข่งขันเรือ และวัฒนธรรมที่กำลังเปลี่ยนผ่านว่า ยังคงรักษาเอกลักษณ์หรือต้องปรับเปลี่ยนเพื่อการคงอยู่ภายใต้สถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งจะได้ทำการศึกษานำเสนอต่อไป

เนื้อเรื่อง

บทบาทพระสงฆ์กับการอนุรักษ์

พระสงฆ์ในฐานะเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นทั้งผู้สร้างวัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนาและสังคม จนกระทั่งกลายเป็นบทบาทหนึ่งที่พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมรักษาศิลปะวัฒนธรรม วิถี ประเพณีของชาติไว้ ดังปรากฏข้อมูลในงานวิจัยเรื่อง *การพัฒนาศิลปะการแสดงจากประเพณีการแข่งขันเรือยาวบ้านจันทเตยตำบลทุ่งกุลาร อำเภอสวรรคภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด* (อัจฉรา สุทธิสนธิ์ และคณะ, 2561: 135-146) ที่สะท้อนผลการศึกษาว่า การแข่งเรือของบ้านจันทเตย มีพัฒนาการมาอย่างยาวนานนับแต่บรรพบุรุษที่เชื่อว่าการเซ่นสรวงบูชาเจ้าท่าหรือเจ้าพ่อวังอุปราชาที่มีความศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่ยึดจิตผูกใจของชุมชนที่เนื่องด้วยการปกป้องรักษาสมาชิกในชุมชนให้มีความสุขความเจริญที่สัมพันธ์กับฤดูกาล ฝนฟ้า และการเก็บเกี่ยว มีการจัดตั้งศาลเพื่อเซ่นสรวงเจ้าแม่ตะเคียนที่ต้นตะเคียน เพื่อขอต้นตะเคียนมาทำเรือ เป็นต้น ดังปรากฏข้อมูลว่า

“...การบายศรีสู่ขวัญเพื่อความเป็นสิริมงคลก่อนนำเรือลงแข่ง การตกแต่งเรือ การบวงสรวงบูชาครู การเซ่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ การบูชาแม่ย่านางประจำเรือ จากนั้น จึงทำการแข่งขันเรือยาว ประเพณีการแข่งขันเรือยาวบ้านจันทเตย ทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันด้านเศรษฐกิจมีรายได้จากการจัดงานและการท่องเที่ยวทำให้มีเงินหมุนเวียนเข้าสู่ชุมชน แต่จากการมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องทำให้ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน ที่ได้จากการร่วมจัดการแข่งขันเรือยาวเริ่มห่างหายไป...”

อีกทั้งในงานของนามนธ์ อุดมรัตน์ (2558: 301-310) เรื่องการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ: กรณีศึกษาชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในระดับการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมาย ในรูปแบบของการเข้าร่วมในวันงาน ส่วนแนวทางสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่ประชาชนเห็นควรปฏิบัติ ได้แก่ การเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร กิจกรรมงานประเพณีให้แก่ผู้ที่สนใจ และการสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนเข้าร่วมงานประเพณีอย่างอิสระและเท่าเทียมกัน โดยการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนนั้นสามารถอธิบายด้วยแนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมได้เป็น 2 ลักษณะ คือ 1) การเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความรู้สึกรักและผูกพันในท้องถิ่น และ 2) การเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความรู้สึกรักภาคภูมิใจในความเป็นมอญ

งานวิจัยของวรานิษฐ์ ลำไย และเชษฐ รัชดาพรธนาธิกุล (2561: 66-76) เรื่องรูปแบบการแข่งขันเรือพลอดเหล้าในจังหวัดน่าน สะท้อนให้เห็นว่า การแข่งเรือยังคงมีอยู่และถูกใช้เป็นกลไกร่วมในการรณรงค์การปลอดสุราหรือของมีนเมาและเป็นประเพณีที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม ดังข้อความที่ว่า

“...พิธีการลู่ขวัญเรือ โดยจะนำเรือมาทำพิธีลู่ขวัญบนบกก่อนที่จะนำเรือลงแข่ง ซึ่งในพิธีจะมีเหล้า 1 ขวด ไก่ต้ม 2 ตัว หรือหัวหมูมาทำพิธี โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ทำพิธีลู่ขวัญ ซึ่งเป็นประเพณี และความเชื่อที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา และพิธีกรรมการบายศรีลู่ขวัญเรือแข่ง เป็นความเชื่อที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณจนสืบทอดมาถึงปัจจุบัน...”

แต่อีกนัยหนึ่งก็เป็นช่องทางให้เกิดการพนันและการใช้เครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพื่อความสนุกสนานบันเทิง ดังปรากฏผลในการวิจัยว่า

“...ผู้นำชุมชนเป็นบุคคลต้นแบบที่ไม่บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ รวมถึงสนับสนุนให้มีการบังคับใช้มาตรการ กฎ หรือระเบียบตามกติกาชุมชนอย่างต่อเนื่อง...โดยใช้ประโยชน์จากการประชาสัมพันธ์ความเป็นอัตลักษณ์ของเรือนานร่วมกับการส่งเสริมสุขภาพให้กับชุมชน...”

งานวิจัยของรัตน จันทร์เทว (2559: 115-134) เรื่องพลวัตของบทบาทหน้าที่ประเพณีการแข่งขันเรือยาวในภาคอีสานพบว่า การแข่งเรือยาวแต่เดิมเป็นบทบาทของชุมชนและวัดเป็นผู้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สืบทอดและจัดการแข่งขัน แต่ปัจจุบันภาพลักษณ์ดังกล่าวได้เปลี่ยนไปเมื่อรัฐหรือหน่วยงานที่เนื่องด้วยภาครัฐ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เข้ามามีบทบาทแทนโดยมีนัยของการส่งเสริมการท่องเที่ยว ความสนุกสนานที่ผู้วิจัยสะท้อนว่า เรือยาวยังคงมีบทบาท คือ

“...ทำหน้าที่การเป็นกระจกสะท้อนสังคม...การให้การศึกษาแก่สมาชิกชุมชนหน้าที่ทำให้เกิดการยอมรับแบบแผนพฤติกรรมของคนในสังคม...การให้ความบันเทิง โดยพบว่า ยังคงรักษาหน้าที่การให้ความบันเทิงเด่นชัดที่สุด แต่หน้าที่ด้านการให้การศึกษาบทบาทลดลงจากรูปแบบการจัดการแข่งขันเรือยาวที่เปลี่ยนแปลงจากอดีต...”

งานวิจัยของภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ (2557: 77-94) เรื่องประเพณีสรงเฮือชายฝั่งลุ่มน้ำโขง: บทบาทดั้งเดิมและการปรับเปลี่ยนตามนโยบายของรัฐบาลพบว่า ประเพณีสรงเฮือ (แข่งเรือ) ของชุมชนชายฝั่งลุ่มน้ำโขงเป็นประเพณีโบราณที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตามฮีตสิบสองของอาณาจักรล้านช้าง เดิมมีบทบาทสำคัญในการเฉลิมฉลองความอุดมสมบูรณ์ของชุมชนหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยว ต่อมารัฐบาลไทยได้ใช้ประเพณีดังกล่าวเชื่อม

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ตลอดจนการตอบสนองนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน ภาครัฐและเอกชนอีกด้วย

ภาพที่ 1 พิธีบวงสรวงเรือเพื่อความเป็นสิริมงคลก่อนนำแข่ง (พระครูพิจิตรวรเวท, 2563)

บทบาทพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือยาว จังหวัดพิจิตร

เมื่อจำเพาะไปที่เรือ ถ้ามองว่า มีเรือในจังหวัดอื่นหรือไม่ ก็ต้องตอบว่า มี เพราะเรือเป็นวิถีแห่งสายน้ำที่ใช้ในการประกวดแข่งขันและเป็นเส้นทางของชีวิตของมนุษย์ทั่วโลก เรือและแหล่งน้ำจึงเป็นปัจจัยสำหรับการดำเนินชีวิต แต่เรือในฐานะเป็นการแข่งขันเพื่อการบันเทิง สนุกสนานพักผ่อน ไม่ได้มีเฉพาะที่จังหวัดพิจิตร ยังมีอีกหลายแห่งในประเทศไทย เช่น ประเพณีการแข่งขันเรือในลุ่มแม่น้ำตาปี จังหวัดนครศรีธรรมราช ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาในจังหวัดอ่างทอง ลุ่มแม่น้ำน่านในจังหวัดพิษณุโลก (กฤษณา รังสิโย, 2556: 129-131) เหมือนตอนที่ผู้เขียนอยู่ในวัยเยาว์ขณะศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในตัวจังหวัดสุโขทัย ระหว่างปี พ.ศ. 2529-2531 ช่วงเทศกาลวันออกพรรษาจะมีการแข่งเรือยาวที่หน้าศาลากลางจังหวัดสุโขทัย เป็นภาพจำสำหรับผู้เขียนที่ได้เข้าร่วมและไปดูในทุกครั้ง ปัจจุบันอาจเลือนรางหรือหายไปแล้ว เพราะแม่น้ำมีพื้นที่แคบลง ด้วยวิถีของความเชื่อต่อสายน้ำและเรือไม่เหมือนเดิมตามยุคสมัยที่เปลี่ยนผ่านไป เรือและการแข่งเรือจึงเหลือน้อยและจำกัดพื้นที่ลง แต่พระสงฆ์หรือวัดยังมีบทบาทในการอนุรักษ์ ดังปรากฏในงานวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือยาววัดบางหยี อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา (พระสมุห์ชวน รุกขิตวิโส และคณะ, 2561: 21-25) ในงานวิจัยพบว่า

“...พระสงฆ์เป็นผู้มีความสำคัญในการสนับสนุนเพื่อการอนุรักษ์และช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อเป็นแหล่งร่วมจิตใจของประชาชนอีกทางหนึ่ง ในการสร้างความสามัคคีในชุมชนให้เกิด ด้านร่วมปฏิบัติงาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า พระสงฆ์มีการลงมือร่วมกับชาวบ้านในการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งขันเรือยาวมากคุณค่าของมรดกวัฒนธรรม ของชนบทธรรมเนียมประเพณีไทย...”

หรือในงานวิจัยเรื่องลักษณะการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งขันเรือยาวเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของประชาชน อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด (พระศรีรัชมงคลบัณฑิต, 2555: 1-10) ที่สะท้อนผลการวิจัยว่า

“...ประชาชนให้ความร่วมมืออนุรักษ์ประเพณีระดับหนึ่ง แต่ยังขาดความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผลกระทบทางเศรษฐกิจมีเชิงบวกเล็กน้อยเชิงลบค่อนข้างชัดเจน ด้านสังคมมีผลกระทบทั้งเชิงบวกและลบ ปัญหาหลัก ก็คือ เงินทุนและการบริหารจัดการ

ลักษณะที่ควรเป็นในการอนุรักษ์ประเพณีนี้ คือ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมและต้องผลักดันให้เป็นประเพณีวัฒนธรรมในระดับจังหวัดจึงจะสามารถอนุรักษ์สืบได้ตลอดไป...”

ภาพที่ 2 การนำเรือทดลองก่อนแข่งในช่วงฤดูการแข่งขันประจำปี (พระครูพิจิตรวรเวท, 2563)

เมื่อจำเพาะไปที่จังหวัดพิจิตรซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งที่ยังมีประเพณีแข่งเรือยาวอย่างเข้มข้นและสืบทอดเป็นหน้าตาของจังหวัดอย่างต่อเนื่อง ผวนกับงานวิจัยของนิสิตระดับปริญญาเอกที่กำลังศึกษาอยู่ได้ให้ข้อมูลผลการวิจัยเบื้องต้นว่า แนวทางการอนุรักษ์โดยพระสงฆ์มีมาอย่างต่อเนื่องด้วยเหตุว่า เรือยาวเก็บไว้ที่วัดพระสงฆ์หรือวัดเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์หลัก วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ และสามารถสร้างความสามัคคีในชุมชนผ่านวิถีแห่งเรือได้ ดังนั้น พระสงฆ์จึงมีบทบาทในการอนุรักษ์เรือยาวของจังหวัดพิจิตรไว้ได้ จนกระทั่งปัจจุบันแม้จะหนึ่งจะถูกทำให้เชื่อว่า เป็นการพนัน อบายมุข ดังปรากฏแนวคิดดังกล่าวในงานวิจัยเรื่อง *โครงการศึกษาการพนันกับการแข่งเรือยาวประเพณี* (สุพรรณิ กลื่อนกลาด, 2556: 89-96) ที่ใช้พื้นที่การศึกษาในจังหวัดพิษณุโลกและพิจิตร ที่ให้ข้อมูลว่า การแข่งเรือสัมพันธ์กับการพนันขั้นต่อ โดยมีเครือข่ายทั้งในพื้นที่และเครือข่ายในระดับข้ามจังหวัดที่มุ่งเน้นไปถึงการพนัน แม้ในการศึกษานี้อาจไม่ได้บอกโดยตรงว่า พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทส่งเสริมให้เกิดการพนันหรืออบายมุขเนื่องต่อหรือไม่ แต่หากมองในองค์รวมตามข้อมูล เครือข่ายที่ปรากฏเป็นการสะท้อนข้อมูลที่สอดคล้องกับข้อมูลของพระครูพิจิตรวรเวท ผู้ทำดัชนีพนัน ซึ่งยืนยันว่า วัดและพระสงฆ์เป็นต้นธารของการส่งเสริมให้เกิดประเพณีการแข่งขันเรือยาว แม้จะมีบ้างที่คาบเกี่ยวกับการพนันดังปรากฏในงานวิจัยที่ยกมาอ้างอิง

ภาพที่ 3 โรงเก็บเรือและหน่วยงานราชการเข้ามามีส่วนร่วมในการแข่งขันเรือยาวในจังหวัดพิจิตร (พระครูพิจิตรวรเวท, 2563)

แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์สัมพันธ์กับงานวิจัยของสำราญ ท้าวเงิน และประยูร ลิ้มสุข (2561: 1-19) เรื่องการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดพิจิตร ที่สะท้อนผลการศึกษว่าการอนุรักษ์มิได้หลายแนวปฏิบัติ ซึ่งในงานวิจัยนี้มุ่งไปที่การศึกษาเพื่ออนุรักษ์ผ่านการจัดการความรู้เป็นภาษาและวัฒนธรรม จากกลุ่มคนที่อยู่อาศัยในจังหวัดพิจิตร อาทิ ชาวพื้นถิ่น ชาวไทยภูเขา ชาวไทยมุสลิม ชาวลาวแง้ว ชาวไทยยวน ชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวไทยทรงดำ ชาวไทยอีสาน ชาวลาวพวน ชาวลาวครั่ง ที่ผลการวิจัยเสนอเป็นแนวทางว่า ควรมีการ “การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้จัดทำชุดความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ...” รวมไปถึงการสร้าง “...เครือข่ายความร่วมมือของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ..” เป็นต้น

เมื่อจำเพาะไปที่เรือ การแข่งเรือประเพณีแข่งเรืออันสะท้อนบทบาทของพระสงฆ์กับอนุรักษ์ ดังปรากฏในงานวิจัยของพระอธิการวิน ที่ปทุมโม (อัมใจ) (2556: 1-19) เรื่องบทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งเรือยาว วัดท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร ได้ข้อสรุปว่า พระสงฆ์มีบทบาทในด้านต่าง ๆ คือ (1) พระสงฆ์เป็นผู้อุปถัมภ์ในการจัดให้มีเรือ ด้วยเหตุผลว่า เรือยาวจะตั้งอยู่ในวัด เป็นที่เก็บรักษาและรวบรวมคนเมื่อต้องมีการฝึก ลงนามและลงฝีพาย (2) พระสงฆ์และวัดเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรม (3) พระสงฆ์และวัดเป็นศูนย์กลางของความสามัคคี กล่าวคือ การที่วัดเป็นที่ตั้ง หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการสนับสนุนทำให้เกิดความสามัคคี การมีส่วนร่วม และการร่วมกันทำกิจกรรม (4) การแข่งขันเรือยาวนี้ก็ยังคงทำหน้าที่ทั้ง 4 ประการ ตามแนวคิดของเบสคอม (Bascom, 1965) คือ หน้าที่การเป็นกระจกสะท้อนสังคม หน้าที่ด้านการให้การศึกษาแก่สมาชิกชุมชน หน้าที่ทำให้เกิดการยอมรับแบบแผนพฤติกรรมของคนในสังคม และหน้าที่ด้านการให้ความบันเทิง โดยวัดยังคงพบว่า ทำหน้าที่การให้ความบันเทิงเด่นชัดที่สุด แต่หน้าที่ด้านการให้การศึกษาที่มีบทบาทลดลงจากรูปแบบการจัดการแข่งขันเรือยาวที่เปลี่ยนแปลงจากอดีต

ดังนั้น ภาพรวมของงานวิจัยที่นิสิตได้ศึกษายืนยันได้ชัดว่า พระสงฆ์ วัด ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐเป็นภาคีร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือร่วมกันภายใต้แนวคิดการอนุรักษ์ การมีส่วนร่วม และการแบ่งปันผลประโยชน์อันพึงได้ร่วมกัน แนวทางในการอนุรักษ์อาจไม่ได้แตกต่างกัน เพราะด้วยความเป็นวิถีวัฒนธรรมที่ไม่ได้ต่างกันอย่างนัก แต่ในเวลาเดียวกันได้ส่งผลเป็นพฤติกรรมเชิงสังคมที่สะท้อนวิถีประเพณีการแข่งเรือของจังหวัดพิจิตรที่ปรากฏจนกระทั่งปัจจุบัน

ถอดบทเรียน: บทบาทพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือยาว จังหวัดพิจิตร

ส่วนการถอดบทเรียนเพื่อสะท้อนการทำงานตามบทบาทของการเป็นที่ปรึกษา จะเห็นว่า พระครูพิจิตรวรเวทเป็นพระสงฆ์รูปหนึ่งที่มีบุคลิกภาพกระตือรือร้นในการทำการวิจัยและแสวงหาความรู้ ท่านเข้าพบที่ปรึกษาบ่อยและต่อเนื่อง ด้วยการโทรศัพท์ติดต่อเพื่อนัดพบก่อนทุกครั้ง จึงทำให้งานก้าวหน้ากว่านิสิตคนอื่น ด้วยภาพลักษณ์ที่มีน้ำใจ การสนทนาปราศรัยแบบเจ้าอาวาสเถลิงต่างจังหวัด อาจเรียกว่า เป็นแบบนักเลงบ้านนอก เมื่อสนทนากับท่านจะเห็นสมณวัตรทั้งงดงามและความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัดอุ้มงคลสายต่าง ๆ ตามที่ท่านศึกษามาจนมีความเชี่ยวชาญในด้านนี้ โดยเฉพาะวัดอุ้มงคลสายพิจิตร เช่น หลวงพ่อเงิน วัดบางคลาน ท่านจะเล่าอย่างขำขันน่ารู้ บ่อยครั้งเมื่อท่านมาสำนักงานของมหาวิทยาลัย จะนำสิ่งประดิษฐ์ในเชิง “อาคม” ตามชื่อสมณศักดิ์ของท่าน “พิจิตรวรเวท” มาให้เป็นประจำ เช่น ตระกรุดที่จารยันต์ที่เขียนพระเหรียญ พระผง ซึ่งท่านทำเองทั้งหมด เป็นลักษณะการสร้างปฏิสัมพันธ์ต่ออาจารย์ผู้บรรยายหรือผู้ควบคุมดุชนิพนธ์ไปในตัวว่า อาจารย์ผู้ควบคุมฯ มีทัศนะและความชอบอย่างไร ประหนึ่งสร้างความพึงพอใจร่วม

ระหว่างอาจารย์กับศิษย์ ซึ่งผู้เขียนจะรับท่านทุกครั้งและมอบต่อให้กับผู้อื่นในโอกาสต่อไป แต่จำไม่ได้ว่า ท่านให้มากี่ชิ้นและมอบให้ใครต่อไปบ้าง

ส่วนการทำวิจัยจากข้อมูลที่ท่านนำเสนอจะพบว่า เป็นกิจกรรมที่ท่านปฏิบัติจริง มีประโยชน์ เป็นต้นแบบในเรื่องการส่งเสริมการอนุรักษ์ เพราะเป็นพระสงฆ์ที่ท่านทำหน้าที่อนุรักษ์ ส่งเสริม ศึกษาวิจัย ถอดบทเรียน สะท้อนความคิดออกมา เนื่องจากวัดของท่านเองเป็นสถานที่ในการจัดการแข่งขันเรือยาวอีกแห่งหนึ่งในจังหวัดพิจิตร (พระครูพิจิตรวรเวท, 2563) ดังตารางต่อไปนี้

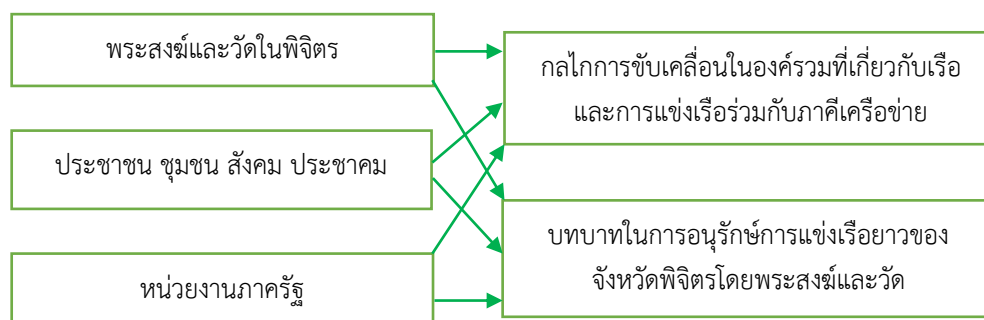
ที่	สนามแข่งขัน	ระดับสนาม	ประเภทที่แข่งขัน (ฝีพาย)
1	วัดदान ต.ไผ่ขวาง อ.เมือง	ระดับกลาง	3, 7
2	วัดบึงตะโกน อ.เมือง	ระดับใหญ่	12, 30, 55
3	วัดท่าฬ่อ อ.เมือง	ระดับใหญ่	12, 30, 55
4	วัดหาดมูลกระบือ อ.เมือง	ระดับใหญ่	30, 40, 55
5	วัดรังนก อ.สามง่าม	ระดับใหญ่	30, 55
6	วัดหัวดง อ.เมือง	ระดับใหญ่	12, 40, 55
7	วัดท่าหลวง อ.เมือง	ระดับใหญ่	30, 40, 55
8	วัดกำแพงดิน อ.สามง่าม	ระดับใหญ่	12, 30, 55
9	วัดบางมูลนาก	ระดับกลาง	12, 30
10	อ่างเก็บน้ำหนองหญ้าไทร อ.สากเหล็ก	ระดับกลาง	12, 30
11	หลังศาลพระเจ้าเสือ อ.โพธิ์ประทับช้าง	ระดับใหญ่	12, 30, 40
12	วัดบางไผ่ อ.บางมูลนาก	ระดับใหญ่	7, 12, 30

ตารางที่ 1 แสดงสนามแข่งขันเรือยาวประเพณีในจังหวัดพิจิตร ประจำปี 2556

ในภาพรวมจากผลการศึกษาของท่านยังสะท้อนให้เห็นว่า พระสงฆ์ยังเป็นแกนนำ และมีความสำคัญในการส่งเสริมการอนุรักษ์ โดยผลจากดัชนีพันธของท่านยังยืนยันข้อมูลว่า พระสงฆ์ยังคงมีบทบาทและความสำคัญในการอนุรักษ์เรือประเพณีแข่งเรือยาว ในฐานะการให้การสนับสนุนสถานที่เก็บเรือ การฝึกซ้อมฝีพาย การให้งบประมาณเบื้องต้น รวมทั้งการเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินจัดการแข่งขันร่วมกับหน่วยงานและภาคีอื่น ๆ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้เกี่ยวบทบาทพระสงฆ์กับการส่งเสริมการอนุรักษ์การแข่งขันเรือยาวในจังหวัดพิจิตร เป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่หลากหลาย ได้แก่ (1) วัด (Temple) โดยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส (2) ชุมชน (Community) อันประกอบด้วยประชาชนในชุมชน คณะกรรมการจัดงาน (3) หน่วยงานราชการ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิจิตร ซึ่งการสร้างความร่วมมือดังกล่าวสามารถสรุปการบริหารจัดการเป็นหลักการได้ ดังนี้ (ก) นโยบายชุด (P-policy) (ข) การจัดทำแผนดี (P-plan) (ค) มีวิธีดำเนินการ (D-do) (ง) การประสานตรวจสอบ (C-check) (จ) การวางกรอบแก้ไข (A-action) ทั้งหมดที่ยกมาได้เข้าไปเป็นกลไกร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งขันเรือยาวของจังหวัดพิจิตรตั้งแต่อดีต จนกระทั่งปัจจุบัน

ภาพที่ 3 บทบาทพระสงฆ์กับการส่งเสริมการอนุรักษ์การแข่งขันเรือยาวในจังหวัดพิจิตร

บทสรุป

จากการสอบถาม สัมภาษณ์ อ่านงานของนิสิตผู้ทำวิจัย และการค้นคว้าเพิ่มเติม แล้วนำมาถอดบทเรียนเป็นความรู้ด้วยการเขียนเป็นความเรียงสะท้อนคิดในครั้งนี้ได้เป็นความรู้เชิงประจักษ์จากการทำงานร่วมกับนิสิตแล้วเกิดมุมมองที่นำไปสู่ความรู้ การเขียนครั้งนี้เป็นการเขียนนอกกรอบรูปแบบเดิม เพราะไม่ได้เขียนในสิ่งที่นิสิตรู้ เข้าใจ ในพื้นที่ของนิสิตผู้ทำวิจัยอย่างเดียวเท่านั้น แต่เป็นการเขียนในรูปแบบปฏิสัมพันธ์กับการเรียนรู้ของนิสิต ด้วยการอ่านงานวิจัยของนิสิตแล้วคิดและเขียนตามในงานวิจัยที่นิสิตนำเสนอ นั้น รวมถึงการสอบถาม ทำความเข้าใจเพิ่มเติม ซึ่งการเขียนอาจไม่ได้บอกหรือสะท้อนถึงนิสิตโดยตรง แต่ต้องการสื่อให้เห็นว่า สิ่งที่เกิดขึ้นจากองค์ความรู้ของนิสิตได้เป็นสิ่งที่เกื้อกูล ส่งเสริมข้อมูลเชิงพื้นที่ให้แก่คณาจารย์ที่ปรึกษาจากการให้คำปรึกษา ถอดองค์ความรู้และสอบถามเพิ่มจากนิสิต โดยเฉพาะการถอดบทเรียนครั้งนี้เป็นความรู้เกี่ยวกับพระสงฆ์กับการอนุรักษ์แข่งเรือยาวในจังหวัดพิจิตรที่เหมือนเป็นการทวนสอบความรู้นิสิต แต่อีกนัยหนึ่งเป็นการทำงานร่วมกับนิสิตภายใต้การสะท้อนคิด เหมือนเป็นการถอดความรู้จากนิสิตที่เป็นคุณูปการในด้านสร้างองค์ความรู้ในการวิจัย และเป็นกลไกขับเคลื่อนประเพณีการแข่งขันเรือยาวที่สำคัญของจังหวัด ซึ่งผู้สนใจในประเด็นนี้สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จากงานวิจัยฉบับเต็มของพระครูพิจิตรวรเวท นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ในวิจัยเรื่องบทบาทพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือยาว จังหวัดพิจิตร

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณา รังสิโย. (2556). *การจัดการเรือพื้นบ้านในฐานะทรัพยากรวัฒนธรรม จังหวัดอ่างทอง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นวมณต์ อุดมรัตน์. (2558). การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ: กรณีศึกษาชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร. *วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 10 (2), 301-310.
- พระครูพิจิตรวรเวท. (2563). *เจ้าอาวาสวัดท่าพ้อ จังหวัดพิจิตร. สัมภาษณ์*. 4 เมษายน.
- _____. (2564). *บทบาทพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือยาว จังหวัดพิจิตร*. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระศรีรัชมมงคลบัณฑิต. (2555). ลักษณะการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งขันเรือยาวเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของประชาชน อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*. 3 (1), 1-10.

- พระสมุห์ชวน รุกขิตวิโส และคณะ. (2561). บทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือยาววัดบางหยี อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*. 2 (2), 21-25.
- พระอธิการวิน ทีปธมโม (อิมใจ). (2556). บทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งขันเรือยาว วัดท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์. (2557). ประเพณีสรงเสื่อชายฝั่งลุ่มน้ำโขง: บทบาทดั้งเดิมและการปรับเปลี่ยนตามนโยบายของรัฐบาล. *วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*. 21 (2), 77-94.
- รัตนา จันทร์เทาว์. (2559). พลวัตของบทบาทหน้าที่ประเพณีการแข่งขันเรือยาวในภาคอีสาน. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์*. 33 (3), 115-134.
- วรานิษฐ์ ลำไย และเชษฐ รัชดาพรณาธิกุล. (2561). รูปแบบการแข่งขันเรือลอดเหล้าในจังหวัดน่าน. *วารสารคุณภาพชีวิตกับกฎหมาย*. 14 (2), 66-76.
- สุพรรณิ เกื่อนกลาด. (2556). โครงการศึกษาการพั่นกับการแข่งเรือยาวประเพณี. *วารสารบัณฑิตศึกษา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์*. 2 (2), 89-96.
- สำราญ ท้าวเงิน และประยูร ลัมสุข. (2561). การจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดพิจิตร. *วารสารบัณฑิตพัฒนสาร มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*. 5 (1), 1-19.
- อัจฉรา สุทธิสนธิ์ และคณะ. (2561). การพัฒนาศิลปะการแสดงจากประเพณีการแข่งขันเรือยาวบ้านจานเตย ตำบลทุ่งกุลาร อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์*. 20 (1), 135-146.
- Bascom, W. R. (1965). Four Functions of Folklore. In Alan Dundes (ed.). *The Study of Folklore*. (pp. 279-298). Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, Inc.